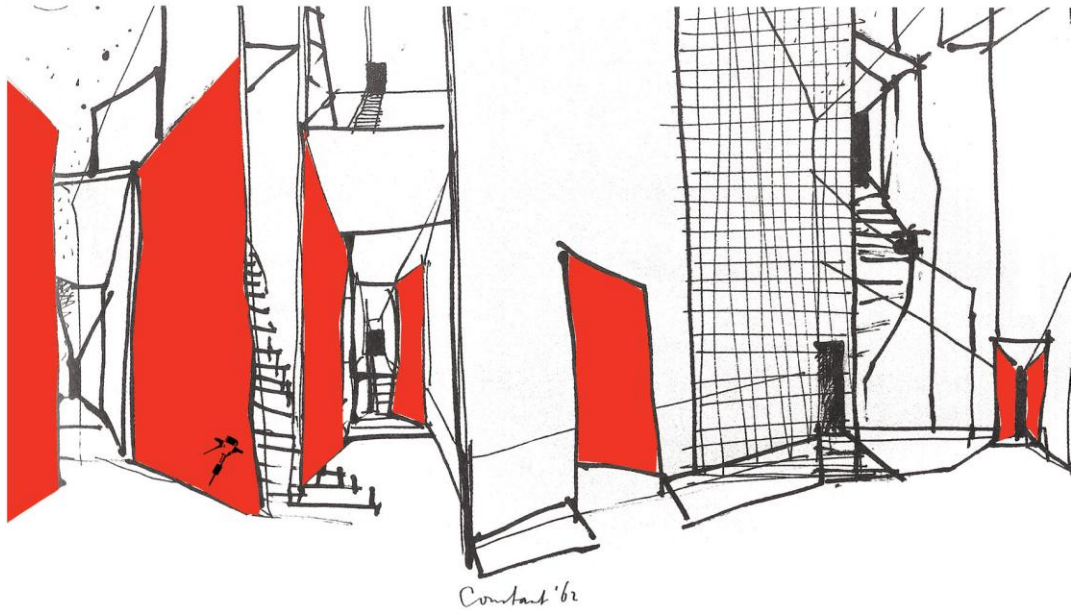

Μητροπόλεις σε κρίση
στην εποχή του νεοφιλελευθερισμού

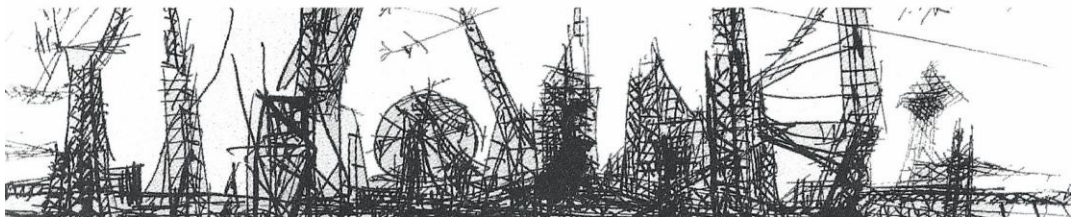

συζήτηση με το περιοδικό Κ Ο Μ Π Ρ Ε Σ Ξ Ρ

Σάββατο 06.04 20:00

Ομήρου & Περδικα, Κάτω Τούμα / Λεωφορεία Νο2 (Θσαγένειο), Νο12(Υφανέτι)

kompreser.espivblogs.net

kompreser@hotmail.com

Μητροπόλεις σε κρίση στην εποχή του νεοφιλελευθερισμού

Έχουμε συνηθίσει και θεωρείται πλέον κοινοτοπία να συνδέεται η έκρηξη της αστικοποίησης τους προηγούμενους δύο αιώνες με τη βιομηχανική επανάσταση και τελικά τη διαδικασία της καπιταλιστικής ανάπτυξης και συσσώρευσης. Ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής, όντας, όμως, ένα αντιφατικό σύστημα, κάθε τόσο οδηγείται σε κρίσεις, κρίσεις που προκύπτουν από τις ίδιες του τις αντιφάσεις. Ενώ, λοιπόν, θεωρείται προφανής η αύξηση της αστικοποίησης κατά τις αναπτυξιακές φάσεις του καπιταλισμού, αφού αύξηση της κεφαλαιακής συσσώρευσης, συνεπάγεται και αντίστοιχη γεωγραφική πόλωση, δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη σχέση της όλης διαδικασίας με τις περιοδικές καπιταλιστικές κρίσεις. Σε κάθε κρίση που ξεσπάει, το κεφάλαιο, με τη βοήθεια του Κράτους του, προσπαθεί να άρει τα εμπόδια στην ανάπτυξη του, εντείνοντας την εκμετάλλευση ή επεκτείνοντας το *πεδίο* δράσης του ή και τα δύο, ενώ παράλληλα αναδιαρθρώνει τις κοινωνικές σχέσεις έτσι ώστε αυτές να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να ξεπεράσει προσωρινά τα εμπόδια, ενώ υψώνει τις αντιφάσεις του σε όλο και υψηλότερα επίπεδα. Σε αυτή την εισαγωγή στο θέμα, θέλουμε να δείξουμε τη στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη διαδικασία της αστικοποίησης και τις προσπάθειες του Κεφαλαίου για ξεπέρασμα των κρίσεών του. Θα σταθούμε σε κάποιους σημαντικούς σταθμούς της διαδικασίας αστικοποίησης, σε περιπτώσεις που οι «αλλαγές παραδείγματος» γίνονται σαφείς. Γι' αυτό τα παραδείγματα θα αφορούν στα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κέντρα, χωρίς να σημαίνει πως δεν μπορούμε σκεπτόμενοι με τον ίδιο τρόπο να βρούμε αναλογίες και με την ελληνική περίπτωση.

Ξεκινάμε, από ένα παράδειγμα που θεωρείται κλασσικό, αυτό του Παρισιού των μέσων του 19^{ου} αι, το Παρίσι της Δεύτερης Αυτοκρατορίας. Το 1848 ξεσπάει μία από τις πρώτες πανευρωπαϊκές καπιταλιστικές κρίσεις, κρίση πλεονάζοντος κεφαλαίου και ταυτόχρονα πλεονάζουσας εργασίας, δηλαδή μεγάλης ανεργίας, η οποία χτυπάει ιδιαίτερα την πόλη του Παρισιού. Μετά από μια αποτυχημένη εξέγερση των ανέργων, καταλαμβάνει την εξουσία ο Ναπολέων Βοναπάρτης ο οποίος τοποθετεί στη δημαρχία του Παρισιού τον βαρόνο Haussmann. Στην προσπάθειά

τους να ξεπεράσουν την κρίση, εγκαινιάζουν ένα τεράστιο για την εποχή πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων στηριγμένοι σε νέους πιστωτικούς θεσμούς, σε μακροπρόθεσμα χαμηλότοκα δάνεια. Ένα ουσιαστικό τμήμα των έργων ήταν η αναμόρφωση του Παρισιού, με διανοίξεις και διαμορφώσεις λεωφόρων στο κέντρο, πάνω στις παλιές εργατικές συνοικίες. Τεράστιες ποσότητες εργασίας και κεφαλαίου απορροφήθηκαν σταθεροποιώντας την κατάσταση για 15 περίπου χρόνια, εκδιώκοντας ταυτόχρονα τους ανήσυχους εργάτες από το κέντρο της πόλης. Την αναμόρφωση του αστικού χώρου ακολούθησε και μια αναμόρφωση της *ζωής στην πόλη* με το Παρίσι να γίνεται πλέον η «πόλη του φωτός», κέντρο κατανάλωσης, τουρισμού και αναψυχής. Έτσι, απορροφήθηκαν, πέρα από αυτές που σχετίζονταν με τα έργα, επιπλέον ποσότητες κεφαλαίου που είχαν σχέση με την κατανάλωση και το νέο τρόπο ζωής. Το μοντέλο κατέρρευσε το 1868, η Γαλλία πήγε σε πόλεμο απέναντι στη Γερμανία, τον οποίο έχασε και το 1871 ξέσπασε Εμφύλιος που οδήγησε στην Παρισινή Κομμούνια, που θεωρείται το πρώτο μεγάλο αστεκό επαναστατικό επεισόδιο. Κατά τη διάρκεια της Κομμούνιας, εκτός των άλλων, οι επανασυμπεριωμένοι στις δικές τους συνοικίες, εργάτες επαναδιεκδίκησαν και επανοικειοποιήθηκαν το κέντρο της πόλης που τους είχε αποστερηθεί από την αστική τάξη.

Το 1929 ξεσπάει η κρίση του Μεσοπολέμου. Μετά από διάφορες προσπάθειες να επιλυθούν οι αντιφάσεις, και οι οποίες κατέληγαν όλες σε αδιέξοδο, ολόκληρος ο καπιταλιστικός κόσμος οδηγείται στον Β'.Π.Π. Πόλεμος στον καπιταλισμό σημαίνει μαζική καταστροφή πλεονάζοντος κεφαλαίου και πλεονάζουσας εργασίας. Και όντως, ο πόλεμος σήμανε κατά κύριο λόγο καταστροφή *πόλεων* (βιομηχανιών, υποδομών, κατοικιών) και εξόντωση εργατών (55 εκατ. νεκροί, περισσότερο από όλους τους προηγούμενους πολέμους της ανθρωπότητας μαζί). Η καταστροφή των πόλεων είχε αυτό ακριβώς το νόημα: βίαιη απαξίωση κεφαλαίου ώστε να γίνει δυνατή η επανεκκίνηση της διαδικασίας συσσώρευσης και η αναπαραγωγή της κεφαλαιακής σχέσης. Και η μεταπολεμική ανάπτυξη ήταν και αυτό: *ανοικοδόμηση* των γκρεμισμένων πόλεων.

Πέρα από την ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών πόλεων η οποία απορρόφησε μεγάλες ποσότητες πλεονασμάτων μεταπολεμικά, συνέβη ένας δεύτερος αστικός μετασχηματισμός, αρχικά στις ΗΠΑ. Αυτός ήταν ο κύκλος της προαστιοποίησης των μητροπολιτικών περιοχών (και στα δύο

όχθες του Ατλαντικού με διαφορετικά χαρακτηριστικά στην κάθε μία). Κατασκευάστηκε ένα τεράστιο δίκτυο αυτοκινητοδρόμων, οι μητροπολιτικές περιοχές εξεργάγησαν και νεόδμητα προάστια κατέκλισαν την ύπαιθρο. Η αγορά κατοικίας επιδοτήθηκε και πολλοί παλιοί ενοικιαστές μετατράπηκαν σε ιδιοκτήτες. Όλη αυτή η αναμόρφωση των πόλεων σήμαινε για άλλη μια φορά και αλλαγή του τρόπου ζωής. Οι παλιές γειτονιές και τα αντίστοιχα κοινωνικά δίκτυα διαλύθηκαν, το αυτοκίνητο έγινε απαραίτητο, όπως και όλα τα υπόλοιπα καταναλωτικά είδη που συνόδευαν την προαστιακή ζωή. Όλα αυτά συνεισέφεραν στην επιπλέον απορρόφηση πλεονασμάτων, επέκτειναν δηλαδή, το πεδίο δράσης του κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, το πολιτικό τοπίο άλλαξε, αφού με την εξατομικευμένη προαστιακή οικογενειακή ζωή και τη διάλυση της κοινότητας, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στράφηκαν, από τη διεκδίκηση συλλογικών στόχων το Μεσοπόλεμο, στην υπεράσπιση της μικρής ατομικής τους ιδιοκτησίας. Το μοντέλο άντεξε ως τα τέλη της δεκαετίας του '60 και την έκρηξη του παγκόσμιου '68. Στις ΗΠΑ οι *αποκλεισμένοι* στις υπό κατάρρευση κεντρικές γειτονιές των μητροπόλεων, και από την ευημερία των προαστίων Αφροαμερικανοί, συμμαχούν με δυσσαρεστημένους από τη μονότονη και έμφυλα προσδιορισμένη προαστιακή ζωή, νεολαίους και φεμινίστριες. Το '68 υπήρξε κατά ένα μεγάλο βαθμό (όσον αφορά στις «πρωτοκοσμικές» χώρες) άρνηση του τρόπου ζωής στις πόλεις, που είχε επιβληθεί από το Κεφάλαιο. Καθώς η καθημερινή ζωή δεν νοείται έξω από τον συγκεκριμένο ήδη δομημένο χώρο, η κριτική της αποτελεί και κριτική του τρόπου με τον οποίο χτίζονται, αναμορφώνονται και ελέγχονται οι πόλεις. Ο Μάης του '68 στο Παρίσι έθεσε στο κέντρο αυτούς τους προβληματισμούς και ανέδειξε, συνειδητά πλέον, την ενότητα του συνθήματος «αλλάξτε τον κόσμο» του Μαρξ με το «αλλάξτε τη ζωή» του Ρεμπώ.

Οι αρνήσεις του '68 και η ένταση του ταξικού αγώνα τα χρόνια που ακολούθησαν και που είχαν σαν συνέπεια την πτώση του μέσου ποσοστού κέρδους του Κεφαλαίου, καθώς και η κατάρρευση των χρηματοπιστωτικών θεσμών που είχαν στηρίξει την αστική επέκταση τις μεταπολεμικές δεκαετίες, οδήγησαν στο κραχ του '73, στην ύφεση της δεκαετίας του '70 και την κατάρρευση της κεϋνσιανής διαχείρισης. Το 1975 η Νέα Υόρκη χρεοκοπεί δημοσιονομικά. Η επεξεργασία για τη λύση της δημοσιονομικής κρίσης της πόλης της Νέας Υόρκης πρωτοστάτησε στην οικοδόμηση αυτού που σήμερα ονομάζουμε νεοφιλελεύθερη διαχείριση.

*

Ο παγκόσμιος καπιταλισμός μπαίνει, λοιπόν, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 σε μία κατάσταση κρίσης. Αυτό αντανakλάται πρώτιστα στην πτωτική παραγωγικότητα των παραγωγικών κλάδων της οικονομίας και κατ' επέκταση στην πτωτική τάση της κερδοφορίας του κεφαλαίου. Η κρίση όμως οδήγησε και σε μία απόπειρα υπέρβασης των προβλημάτων της καπιταλιστικής παραγωγής δια μέσω της πόλης. Η πόλη απέκτησε έναν διπλό ρόλο, ως έδαφος της παραγωγής και ως προϊόν αυτής καθεαυτής της διαδικασίας αξιοποίησης κεφαλαίου. Αυτό σημαίνει ότι πέρα από έναν χώρο όπου γίνονται επενδύσεις κεφαλαίου για την παραγωγή υπεραξίας, οι πόλεις αναβαθμίζουν τη σημασία που έχουν ως αποθετήρια αξίας μέσω του δομημένου περιβάλλοντος. Τεράστια κεφάλαια "διασφαλίζονται" στην αγορά του real estate, καθώς μία παγκόσμια υπερπαραγωγή εμπορευμάτων κάνει ασύμφορη κάθε άλλη τοποθέτηση.

Η αστικοποίηση αποτελεί λοιπόν αυτή καθεαυτή στόχο της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Ελλείπει δυνατότητων κερδοφορίας στην παραγωγή καταναλωτικών και κεφαλαιουχικών εμπορευμάτων, τα υπερσυσσωρευμένα κεφάλαια βρίσκουν μια καλοδεχούμενη -προς στιγμήν- διέξοδο στην παραγωγή του δομημένου χώρου. Έτσι ένα σημαντικό μέρος κεφαλαίων διοχετεύτηκε στην οικοδόμηση κυρίως πολυτελών διαμερισμάτων, γραφείων, εμπορικών mall και εμβληματικών project που αποτελούν σύγχρονους χώρους-ταυτότητες των σημερινών πόλεων. Ταυτόχρονα, νέα προάστια οικοδομήθηκαν για τα φτωχότερα στρώματα μέσω ενός εκτεταμένου δανεισμού. Συγχρόνως, οικονομικές ευκολίες στους κατόχους ακινήτων, φοροαπαλλαγές στην κίνηση του κεφαλαίου, σύνδεση κοινωνικών παροχών με χρηματιστηριακές κινήσεις (όπως του συστήματος των συντάξεων), συγκράτηση του πληθωρισμού (ώστε να μην ροκανίζεται η επένδυση) και μια πολιτική εύκολου δανεισμού, ευνόησαν ακόμα περισσότερο την καταφυγή του κεφαλαίου στα αστικά ακίνητα. Όλα τα παραπάνω όμως, όξυναν τις αντιφάσεις του κεφαλαίου, καθώς οι επενδύσεις αυτές πραγματοποιήθηκαν χωρίς να είναι δεδομένο ότι το κοινωνικό προϊόν θα μεγαλώσει τόσο, ώστε οι αποδόσεις να είναι εγγυημένες. Καθώς μάλιστα, τα χρήματα αυτά οδηγούνται σε μη-παραγωγικούς τομείς, δημιουργείται μία συσσώρευση πλασματικής αξίας, η οποία διαμορφώνεται κυρίαρχα από μια τεράστια ζήτηση. Η διαδικασία αυτή οδήγησε στον πολλαπλασιασμό της εμπορικής τιμής των ακινήτων

μέσα σε λίγα μόνο χρόνια, ιδίως από τα μέσα της δεκαετία του 90 μέχρι το ξέσπασμα της κρίσης το 2008.

Η κρίση όμως καθώς αναβαθμίζει τη σημαντικότητα των πόλεων για την αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος, παράλληλα οδηγεί τις πόλεις σε έναν γενικευμένο ανταγωνισμό. Η αδυναμία του κράτους να εντάξει τις πόλεις σε ένα χωροταξικό σχεδιασμό που θα εγγυάται ισόρροπη ανάπτυξη δεν προέρχεται αποκλειστικά από τον περιορισμό των πόρων που προορίζονται για κοινωνική πολιτική. Οι παροχές που δίνονται από το κράτος και η δαπάνη για την αναπαραγωγή των εργαζομένων που πληρωνόταν από τους εργοδότες τους, μειώνονται γιατί μόνο έτσι μπορούν να αποτελέσουν πεδία συσσώρευσης του κεφαλαίου. Το κράτος εγγυάται λοιπόν το άνοιγμα αυτό νέων πεδίων συσσώρευσης, κάτι που μπορεί να αντιστρέψει για λίγο την πτωτική κερδοφορία του κεφαλαίου. Ανάμεσα στα άλλα, η κατοικία, η αναψυχή, τα απορρίμματα, το νερό και η κυκλοφορία, με λίγα λόγια όλος σχεδόν ο δομημένος χώρος της πόλης, μετατρέπονται σε ευκαιρία επένδυσης. Η καπιταλιστική παραγωγή είναι όμως άνιση, με αποτέλεσμα οι δυνατότητες συσσώρευσης σε έναν τόπο να οδηγούν σε επιπλέον συγκέντρωση κεφαλαίων σε αυτόν, ενώ άλλοι να καταδικάζονται στη διαφυγή κεφαλαίων και στην υποβάθμιση.

Ο γενικευμένος ανταγωνισμός οδηγεί σε μειωμένη αυτοτέλεια των πόλεων και σε μία παγκόσμια αναζήτηση κεφαλαίων. Οι πόλεις δεν μπορούν να βασιστούν στον ασθενικό κρατικό προϋπολογισμό, αλλά ούτε και στην φορολόγηση των εισοδημάτων των κατοίκων τους, καθώς μάλιστα το μερίδιο των μισθών (επί του ΑΕΠ) πέφτει παγκόσμια υπέρ του μεριδίου του κεφαλαίου και της γαιοπροσόδου. Έτσι, οι πόλεις μπαίνουν σε έναν γενικευμένο παγκόσμιο ανταγωνισμό για την προσέλκυση των παραπάνω κεφαλαίων. Η ιδιωτικοποίηση των κοινωνικών πόρων, οι συμπράξεις δημοσίου-ιδιωτικού τομέα, το καλωσόρισμα των επενδυτών υπό οποιοδήποτε κόστος και η συνεχιζόμενη απορρύθμιση της εργασίας αποτελούν έκφραση αυτή της σχέσης. Η πηητικότητα του κεφαλαίου είναι τέτοια μάλιστα, ώστε ακόμα και να απειλήσει ότι θα διαφύγει σε άλλη πόλη, συμμορφώνει αμέσως τους δήμους και τις κυβερνήσεις και οδηγεί στην εκχώρηση περαιτέρω προνομίων. Από ένα ιεραρχικό μοντέλο, όπου οι πόλεις κατείχαν μια σαφή σχέση και συγκεκριμένους πόρους στον εθνικό χώρο, περνάμε σε ένα παγκόσμιο μοντέλο κεφαλαιακών ροών, όπου οι μεγαλύτερες πόλεις πλειοδοτούν τους όρους προσέλκυσης

επενδύσεων. Αυτό δε σημαίνει όμως ότι ο ρόλος του κράτους είναι αδυνατισμένος.

Η νέα αυτή φάση των πόλεων οδηγεί στην ανάδειξη νέων κοινωνικών ρόλων εκπροσώπησης του κεφαλαίου. Τα νέα συμφέροντα έχουν αρχικά ανάγκη από ένα πλέγμα διανοούμενων και ειδικών που θα τα αναπαράγει κοινωνικά, μέσα από έναν ηγεμονικό τρόπο. Επίσης, τα ΜΜΕ αναδεικνύουν το “πρόβλημα” των μητροπολιτικών κέντρων: Η πολυπολιτισμικότητα γίνεται πια γκέτο, οι πορείες γίνονται ο νεκροθάφτης της εμπορικής κίνησης, οι άστεγοι γίνονται οι παρείσακτοι που στρώνουν όπου βρουν. Η εξουσία του σχεδιασμού συγκεντρώνεται πλέον στα τρίγωνα ειδικών-κράτους-καπιταλιστών. Ειδικότερα, ΜΚΟ και “κοινωφελή” ιδρύματα, όπως το ίδρυμα Ωνάση στην Αθήνα, οργανώνουν αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς για τη χαμένη λάμψη της Σταχτοπούτας. Από κοντά και οι σύντροφοι των Ατενίστας, για να αποκτήσει η αλλαγή όρους κοινωνικούς κινήματος. Παράλληλα, το κράτος συνδιαμορφώνει τους υλικούς όρους αναπαραγωγής του κεφαλαίου, ακόμα και τη σωτηρία του από τον κίνδυνο χρεοκοπίας. Το κράτος συμπέζει μισθούς, εντάσσει στους δημόσιους προϋπολογισμούς τις απαραίτητες υποδομές που χρειάζεται το κεφάλαιο (ευρωπαϊκοί οδικοί άξονες, επεκτάσεις λιμανιών, αεροδρόμια κλπ) και πιστοποιεί τους μεγαλύτερους καπιταλιστές που απειλούνται με κατάρρευση. Επιπλέον, διαμορφώνει μία νέα νομοθεσία. Ας θυμίσουμε ότι μόλις πέρυσι ψηφίστηκε νέος ΓΟΚ. Το κράτος αναλαμβάνει επίσης να κοινωνικοποιήσει το κόστος της προώθησης των πόλεων στο διεθνή ανταγωνισμό και να δημιουργήσει μία “κατανάλωση χώρου”, δηλαδή ένα προσφιές αστικό περιβάλλον για τα ανώτερα στρώματα, μέσω της διαδικασίας της προώθησης της εικόνας της πόλης, του city-branding.

Τώρα πια μπορούν τα νέα συμφέροντα να μπλεχτούν άμεσα με την παραγωγή του νέου χώρου, ο οποίος είναι από την αρχή ένας χώρος ανισοτήτων. Η παραγωγή αυτή αφορά την κατασκευαστική δραστηριότητα τύπου gentrification -δηλαδή υλική και συμβολική επαναανομηματοδότηση του χώρου- είτε απλή εργολαβική κερδοσκοπία, και φυσικά εμπορικές και βιομηχανικές επενδύσεις. Όσον αφορά την κατασκευαστική δραστηριότητα με αποκλειστικό σκοπό την καταφυγή των κεφαλαίων, δηλαδή real estate μη-παραγωγικές δραστηριότητες, το κεφάλαιο δεν τοποθετείται παρά εκεί που αναμένει ότι η κερδοφορία του θα είναι ανώτερη από ένα μέσο όρο (συνήθως ο μέσος τόκος). Σε

οικονομικούς όρους, το κεφάλαιο αυτό δεν παράγει νέα αξία, αλλά αναμένει την κερδοφορία του από την αναδιανομή της συνολικής υπεραξίας. Για αυτό και δεν θα οδηγηθεί στις κοινωνικές κατοικίες και στο οργανισμό εργατικής εστίας, ούτε στην κατασκευή παιδικών χαρών και αστικού πρασίνου. Αντίθετα, θα οδηγηθεί σε ομάδες πληθυσμού των οποίων η ενεργός ζήτηση μπορεί να ανταποκριθεί στην απόδοση που περιμένει. Αυτή η διαδικασία ερμηνεύεται μέσα από τη θεωρία της "διαφοράς γαιοπροσόδου", δηλαδή της διαφοράς ανάμεσα στην αρχική γαιοπρόσοδο, αυτής που αποδίδει το ακίνητο τη χρονική στιγμή που δεσμεύεται και της τελικής, που θα αποδίδει όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία αξιοποίησης. Όταν το χάσμα αυτό είναι μεγάλο, τότε το κεφάλαιο δεν έχει δισταγμό να οργανώσει την καταστροφή του υπάρχοντος χώρου.

Όσον αφορά την εμπορική δραστηριότητα, εδώ δεν έχουμε απλά την παραγωγή ενός επιπλέον στοκ καταστημάτων, προσωπικών υπηρεσιών, υπηρεσιών προς παραγωγούς κοκ, αλλά και την δημιουργία νέων τόπων που γίνονται αυτοί καθ' εαυτοί εμπόρευμα προς κατανάλωση. Και σε αυτήν την περίπτωση, η παραγωγή του χώρου επιβάλλεται στην παραγωγή εμπορευμάτων. Η έκφραση της παραγωγής του χώρου εντοπίζεται στις αναπλάσεις του δομημένου περιβάλλοντος, στην κατασκευή εμπορικών κέντρων, στην αποκατάσταση του παραθαλάσσιου μετώπου, στην αναδόμησης του εμπορικού κέντρου και την κατασκευή ημι-δημόσιων χώρων που προσφέρουν καταναλωτικό θέαμα για τους πολλούς και καταναλωτική διέξοδο για τους λίγους. Ο χώρος αυτός είναι ένας επιτηρούμενος χώρος ελεγχόμενων δραστηριοτήτων. Στην ακραία της μορφή η πόλη αποκτά περιοχές-Disneyland, τόπους μιας πλαστικότητας, μιας επίφασης πόλης, τον κατεξοχήν χώρο του κεφαλαίου. Κάτι που είναι κοινό σε όλες τις μορφές που παίρνει η παραγωγή του εμπορικού χώρου από το κεφάλαιο είναι η διαμόρφωση ομοιογενών χώρων που εμφανίζονται παγκόσμια ίδιοι, είτε βρίσκονται στα σχέδια του Rethink Athens, στα Docklands του Λονδίνου ή στον Μανχάταν της Νέας Υόρκης.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε την χωροθέτηση βιομηχανικών τόπων, η οποία αναπτύσσεται εξίσου άνισα καθώς ωθείται στα όρια του αστικού ιστού, σε τόπους όπου προσφέρονται για τέτοια αστική ανάπτυξη. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο τεμαχισμός της παραγωγής και η διεθνής κινητικότητα του κεφαλαίου, οδηγούν ένα σημαντικό τμήμα τους σε

τόπους όπου το κεφάλαιο μπορεί να ανακτήσει την κερδοφορία του μέσω της συμπίεσης του εργατικού κόστους. Έτσι, δημιουργούνται πόλεις-εργαστήρια στην Ασία και αστικά κενά στην Ευρώπη.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι ο νεοφιλελευθερισμός δημιουργεί μία άνιση ανάπτυξη των πόλεων, πολύ μεγαλύτερη από εκείνη που χαρακτηρίζει παλαιότερα κάποια προάστια ως “λαϊκά” και κάποια ως της “καλής κοινωνίας”. Ο νεοφιλελευθερισμός τείνει να δημιουργήσει μία αστική έρημο, όπου μέσα της θα υπάρχουν θύλακες ποιοτικότερης (αν και αποξενωμένης) αστικής ζωής. Η ανισότητα της καπιταλιστικής ανάπτυξης πολλαπλασιάζεται και εμφανίζεται στους τόπους κατοικίας, στην πρόσβαση σε μέσα συλλογικής κατανάλωσης και στην ίδια την κίνηση στο δημόσιο χώρο. Οι θύλακες αυτοί φυλάσσονται σε 24ωρη βάση από την τελευταία τεχνολογία επιτήρησης και με την ενεργό συμμετοχή της αστυνομίας (άρα μια περαιτέρω κοινωνικοποίηση του κόστους) και διαφημίζονται από την κυβέρνηση ή τον δήμο ως χώροι επενδυτικών ευκαιριών. Ακολουθούν κατά πόδας το lifestyle των θεαματικών τοπίων και των νέων τόπων του “πολιτισμικού κεφαλαίου”. Η υπόλοιπη πόλη έχει την τύχη των εγκαταλειμμένων υποδομών, της φυγής θέσεων εργασίας, του κοινωνικού ελέγχου των δυνάμεων κατοχής και του ρεβανσισμού των ναζιστικών συμμοριών.

*

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών που επέδρασαν στη μορφή και τη λειτουργία της πόλης, αξίζει να αναφερθούμε σε κάποιες πτυχές της καθημερινότητας που δεν άφησε ανεπηρέαστες το μοντέλο της νεοφιλελεύθερης οικονομίας. Μια σημαντικότερη πτυχή έχει να κάνει με την καθημερινότητα των γυναικών, οι οποίες αποτέλεσαν το αντικραδαμικό απέναντι στην οικονομική παγκοσμιοποίηση, καθώς έπρεπε να αντισταθμίσουν με τη δουλειά τους τις επιδεινούμενες οικονομικές συνθήκες που παράγονται από τη φιλελευθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας και την αυξανόμενη απόσυρση του κράτους από την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού. Σε αυτό το σημείο θεωρούμε χρήσιμο να εστιάσουμε σε μικρότερη κλίμακα και από το επίπεδο πόλης να περάσουμε στη μικροκλίμακα του νοικοκυριού.

Ένας νέος διεθνής καταμερισμός της εργασίας έχει κατασκευαστεί βασισμένος στην εξαθλίωση των πληθυσμών παγκόσμια, σύμφωνα με

τον οποίο γυναίκες από την Ανατολική Ευρώπη, την Αφρική, τη Λατινική Αμερική ή την Ασία παρέχουν τη φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων, καθώς και τη σεξουαλική φροντίδα των ανδρών. Αυτή είναι μια ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη από πολλές απόψεις, η οποία σύμφωνα με τη Silvia Federici δεν έχει γίνει ακόμη επαρκώς αντιληπτή από τις φεμινίστριες όσον αφορά στις πολιτικές της επιπτώσεις, δηλαδή τις νέες σχέσεις εξουσίας που έχει παράξει μεταξύ των γυναικών, τα όρια της εμπορευματοποίησης του νοικοκυριού και της «παγκοσμιοποίησης της φροντίδας» που με κανέναν τρόπο δεν συντέλεσαν στην «απελευθέρωση των γυναικών», και στην εξάλειψη της σύμφυτης με την αναπαραγωγική δουλειά εκμετάλλευσης.

Από μια συνολική προοπτική παρατηρούμε ότι όχι μόνο οι γυναίκες εξακολουθούν να κάνουν τις περισσότερες οικιακές εργασίες σε κάθε χώρα, αλλά λόγω της περικοπής των κρατικών επενδύσεων για κοινωνικές υπηρεσίες και της αποκέντρωσης της βιομηχανικής παραγωγής, η ποσότητα των οικιακών εργασιών που εκτελούν, αμβιβόμενων και μη, μπορεί στην πραγματικότητα να έχει αυξηθεί.

Ακόμη και στις πιο «ανεπτυγμένες χώρες», οι γυναίκες εξακολουθούν να εκτελούν το μεγαλύτερο μέρος του νοικοκυριού το οποίο απλά έχει ανακατανομηθεί κυρίως στους ώμους των μεταναστριών. Παρατηρούμε ότι σήμερα το ήμισυ των μεταναστών είναι γυναίκες, πολλές παντρεμένες, που πρέπει να αφήσουν πίσω τα παιδιά τους. Ιστορικά αυτή η πρακτική είναι ιδιαίτερα ασυνήθιστη. Οι γυναίκες ήταν εκείνες που παρέμεναν πίσω, όχι λόγω έλλειψης πρωτοβουλίας ή λόγω παραδοσιακών περιορισμών, αλλά επειδή αναλάμβαναν την ευθύνη της αναπαραγωγής της οικογένειάς τους. Συνεπώς, όταν σήμερα, εκατοντάδες χιλιάδες αντιμετωπίζουν χρόνια ταπείνωσης και αποξένωσης, και ζουν με την αγωνία του να μην είναι ικανές να παρέχουν στους δικούς τους ανθρώπους τη φροντίδα που παρέχουν σε άλλους σε ολόκληρο τον κόσμο, καταλαβαίνουμε ότι συμβαίνει κάτι πολύ δραματικό στην οργάνωση της αναπαραγωγής παγκόσμια.

Ταυτόχρονα, η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης και η αναδιάρθρωση της αναπαραγωγής δεν έχει εξαλείψει τις έμφυλες ιεραρχήσεις και ανισότητες στην εργασία. Παρά την αυξανόμενη ανδρική ανεργία, οι γυναίκες ακόμη παίρνουν μικρότερους μισθούς από τους αντρικούς. Παρατηρείται επίσης αύξηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών, η οποία προκλήθηκε εν μέρει από το φόβο του οικονομικού

ανταγωνισμού, εν μέρει από την απογοήτευση των ανδρών που δεν είναι σε θέση να παρέχουν τα απαραίτητα στις οικογένειές τους και άρα δεν εκπληρώνουν αυτόν τους τον παραδοσιακό ρόλο. Επιπλέον, σε ένα πλαίσιο μείωσης των μισθών και γενικευμένης ανεργίας, γίνεται δύσκολο για αυτούς να έχουν οικογένεια, με αποτέλεσμα πολλοί άνδρες να χρησιμοποιούν τα σώματα των γυναικών διαμέσου της πορνείας.

Παράλληλα, λόγω της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στην έμμισθη εργατική δύναμη, ένα μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών έχουν βγει από το σπίτι και έχουν αναδιοργανωθεί σε εμπορική βάση. Αυτό σημαίνει ότι όλο και περισσότερα γεύματα τρώγονται έξω από το σπίτι, περισσότερα ρούχα πλένονται σε καθαριστήρια, περισσότερα τρόφιμα αγοράζονται έτοιμα προς κατανάλωση...

Από όλα αυτά καταλαβαίνουμε ότι όσο θα υποτιμάται η αναπαραγωγική εργασία, όσο θα θεωρείται μια ιδιωτική υπόθεση και ευθύνη των γυναικών, οι γυναίκες θα αντιμετωπίζουν πάντα το κεφάλαιο και το κράτος με λιγότερη ισχύ από ότι άνδρες. Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι υπάρχουν πολύ σοβαρά όρια στο βαθμό που η αναπαραγωγική εργασία μπορεί να μειωθεί ή να αναδιοργανωθεί σε εμπορική βάση. Π.χ. ο βαθμός στον οποίο η εμπορευματοποίηση της παραγωγής του φαγητού συνέβαλε στην επιδείνωση της υγείας μας είναι διδακτικός σε αυτό το πλαίσιο. Όσο για την εμπορευματοποίηση της αναπαραγωγικής εργασίας μέσω της ανακατανομής του βάρους στους ώμους άλλων γυναικών, αυτή η «λύση» μόνο διαιωνίζει την κρίση του νοικοκυριού, μεταφέροντας το πρόβλημα στις οικογένειες αυτών που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας επί πληρωμή και δημιουργεί νέες σχέσεις εξουσίας μεταξύ των γυναικών.

*

Επιστρέφοντας στην κλίμακα της πόλης, θα πούμε δυο λόγια σχετικά με το κέντρο της Αθήνας, μιας και τα τελευταία χρόνια διεκδικεί κεντρική θέση στον κυρίαρχο λόγο όχι μόνο για την πόλη, αλλά και για μια σειρά ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής τάξης. Αν δούμε όσα γίνονται και όσα λέγονται σχετικά με το κέντρο της πρωτεύουσας, μπορούμε εύκολα να παρατηρήσουμε ένα κυρίαρχο πρόταγμα για ανανέωση του αστικού χώρου, το οποίο επιφορτίζεται με μια σειρά εξαγγελιών περί οικονομικής ανάκαμψης κόντρα στην κρίση, πολιτισμικής αναζωογόνησης, αλλά και πολιτιστικής προβολής της πρωτεύουσας (και ολόκληρης της χώρας

τηρουμένων των αναλογιών) στα πλαίσια ενός ταχύτητα αναπτυσσόμενου παγκόσμιου τουριστικού ανταγωνισμού. Θα προσπαθήσουμε λοιπόν με συντομία να δούμε τι είναι τελικά αυτό που επιχειρείται στο κέντρο της πόλης και ποιες είναι οι πολιτικές του προεκτάσεις.

Ένα κεντρικό χαρακτηριστικό όσων λέγονται για το κέντρο της Αθήνας το οποίο θα πρέπει να επισημανθεί από την αρχή είναι ότι προβάλλονται σε όλη την επικράτεια της χώρας παίρνοντας χαρακτηριστικά κεντρικού πολιτικού ζητήματος. Η οικονομική ύφεση, η ανεργία και η συνακόλουθη κοινωνική παρακμή συνδέονται με τη μεγαλύτερη δυνατή έμφαση με το κέντρο της πρωτεύουσας στοχοποιώντας στην πορεία ό,τι δεν εντάσσεται ομαλά στη νέα τροπή που παίρνει το καπιταλιστικό παιχνίδι από τους μετανάστες μέχρι κάθε πτυχή του ανταγωνιστικού κινήματος, καταλήψεις, πορείες και απεργίες. Το αθηναϊκό κέντρο γίνεται στα μάτια του μέσου Έλληνα η επιτομή της οικονομικής και κοινωνικής έκπτωσης της χώρας στον καιρό της κρίσης και ως εκ τούτου ό,τι γίνεται στην Αθήνα αφορά πλέον ακόμη και έναν κάτοικο στο πιο απομακρυσμένο χωριό της χώρας (αρκεί βέβαια να πιάνει mega). Η προσπάθεια να συμπυκνώσει ο αστικός χώρος της Αθήνας όλη τη χαμένη τιμή του Έλληνα μικροαστού έχει προφανείς πολιτικές προεκτάσεις καθώς επιχειρεί να καταστήσει κυρίαρχη την αντίληψη ότι η λεγόμενη “ανομία” που επικρατεί στο κέντρο της πρωτεύουσας ευθύνεται για τη συνολική κατάσταση της χώρας και άρα η αντιμετώπισή της ανάγεται σε καθολικό αίτημα του ελληνικού λαού. Μέσα από αυτό το δόγμα σκιαγραφείται μια προσπάθεια να επιβληθεί μέσω του αθηναϊκού κέντρου η σχεδιαζόμενη αντιμετώπιση της κρίσης για όλους και σε όλη τη χώρα.

As προσπαθήσουμε όμως να δούμε πώς δομήθηκε μέσα στα τελευταία χρόνια αυτός ο λόγος σχετικά με το κέντρο της Αθήνας και ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του. Την αρχή θα μπορούσαμε να την εντοπίσουμε κάπου στο 2007 μέσα από τις σελίδες της LIFO, όπου γίνεται λόγος για το “νέο γκέτο της Αθήνας” στο κεντρικό της θέμα. Οι προσδοκίες για ένα κέντρο τουριστικής, επιχειρηματικής και πολιτιστικής εμβέλειας αντάξιας των ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων είχαν πλέον ξεφτίσει και για πρώτη φορά οι μετανάστες του δεύτερου κύματος εντοπίζονται ως πρόβλημα και αιτία υποβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος. Ένα δεύτερο κρίσιμο σημείο για τη συγκρότηση του σημερινού λόγου για το κέντρο της Αθήνας είναι σίγουρα η εξέγερση του Δεκέμβρη, όπου εισάγεται και το δεύτερο σκέλος της σημερινής επιχειρηματολογίας, αυτό

των συνεχών διαδηλώσεων, των καταστροφών και των απεργιών. Πλέον το θέμα μπαίνει στην ημερήσια διάταξη των ΜΜΕ και απασχολεί ένα τεράστιο εύρος σχετικών ή λιγότερο σχετικών φορέων και θεσμών, από το υπουργείο και τα πανεπιστήμια μέχρι free press έντυπα και επιχειρηματικές ενώσεις εμπόρων και μεσιτών.

Κάπως έτσι φτάνουμε στη σημερινή κατάσταση όπου η μιντιακή ρητορική της τελευταίας πενταετίας έχει θέσει αρκετά γερά θεμέλια στις κυρίαρχες αντιλήψεις σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο κέντρο της πρωτεύουσας. Μια σειρά από περιοχές με εξαιρετικά διαφορετικά χαρακτηριστικά ομαδοποιούνται κάτω από τρία κοινά σημεία: Πρώτον, την εγκληματικότητα, τον φόβο, την απειλή της δημόσιας υγείας και την κακή εικόνα της πόλης για τα οποία ευθύνονται οι μετανάστες, οι μετανάστριες πόρνες, οι οργανωμένες συμμορίες των μεταναστών κλπ. Δεύτερον, η λεγόμενη έξοδος των κατοίκων, που αναφέρεται φυσικά σε Έλληνες μεσοαστούς κατοίκους και την φυγή τους στα προάστια. Και τρίτον, κλειστές επιχειρήσεις και κενά ακίνητα για τα οποία ευθύνεται το παραεμπόριο, οι πορείες, οι καταστροφές και οι απεργίες. Μια τέτοια ανάγνωση της αστικής πραγματικότητας της Αθήνας είναι προφανές ότι επιχειρεί να στοχοποιήσει συγκεκριμένα κοινωνικά υποκείμενα φορτώνοντάς τους προβλήματα τα οποία στην πραγματικότητα σχετίζονται με δομικές παραμέτρους του συστήματος και συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές. Αυτό το πλαίσιο στήνεται προκειμένου να διατυπωθούν και οι αντίστοιχες λύσεις σε τέτοια προβλήματα, οι οποίες μπορούν ουσιαστικά να ομαδοποιηθούν σε δύο κατηγορίες: Πρώτον, στην καταστολή, δηλαδή αστυνομικός έλεγχος και επιχειρήσεις σκούπα, πάταξη της “ανομίας”, “ρύθμιση” πορειών και δεύτερον, «αναπτυσιακά» κίνητρα, δηλαδή οικονομικά κίνητρα σε νέους κατοίκους, αναπλάσεις δημόσιων χώρων, κίνητρα για επενδύσεις.

Η αλήθεια είναι πως με μια πρώτη ματιά το τοπίο που σχηματίζεται μοιάζει να αφορά μια τυπική περίπτωση gentrification, αν κρίνουμε από την εμπειρία μας από άλλες πόλεις του εξωτερικού. Όμως αν δούμε πολύ σύντομα ποια είναι η διαδικασία που ακολουθεί το gentrification προκειμένου να κρίνουμε αν αυτό που συμβαίνει στην Αθήνα είναι όντως μια τυπική περίπτωση gentrification ή αν έχουμε να κάνουμε με ένα νέο σχήμα αστικής αναμόρφωσης.

Η θεωρία του gentrification γενικά προσπαθεί να ερμηνεύσει φαινόμενα μετασχηματισμού του δομημένου περιβάλλοντος και της κοινωνικής

σύνθεσης κεντρικών υποβαθμισμένων περιοχών των πόλεων. Οι βασικές προϋποθέσεις για να εξελιχθεί η διαδικασία είναι δύο. Αφενός να δημιουργηθεί διαφορά γαιοπροσόδου, δηλαδή διαφορά ανάμεσα στο κέρδος που μπορεί να προσφέρει η επένδυση στη γη με τις σημερινές δεδομένες συνθήκες και στο δυνητικό κέρδος που θα προσέφερε μια αντίστοιχη επένδυση μετά από μια ενδεχόμενη αναμόρφωση της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει το ακίνητο. Αφετέρου να υπάρχει μια μεσαία τάξη πρόθυμη και ικανή να επενδύσει ή και να κατοικήσει την περιοχή που προορίζεται για gentrification.

Σήμερα όμως, σε καιρό γενικευμένης καπιταλιστικής κρίσης, η μεσαία τάξη είναι αυτή που δέχεται τα ισχυρότερα πλήγματα καθώς τα μικρομεσαία εισοδήματα μπαίνουν στο στόχαστρο των εισπρακτικών μηχανισμών του κράτους, η αποεπένδυση κεφαλαίων διατηρεί στάσιμη την αγορά με αποτέλεσμα να κλείνουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ενώ παράλληλα παρατηρείται μία γενική υποτίμηση των αξιών γης και ακινήτων. Δημιουργείται έτσι ένα κλίμα έντονης ταξικής πόλωσης όπου σημαντικά τμήματα των μεσαίων στρωμάτων προλεταριοποιούνται και μπορεί να θεωρηθεί σχεδόν βέβαιο ότι η “νέα μεσαία τάξη” της μεταπολίτευσης θα αποδυναμωθεί σημαντικά τόσο ως προς το αριθμητικό της μέγεθος, όσο και ως προς την οικονομική της δύναμη. Φαίνεται, δηλαδή, πως η μία από τις δύο απαραίτητες προϋποθέσεις του gentrification, αυτή που σχετίζεται με τη ζήτηση, θα συρρικνωθεί σε κάποιο, μάλλον μεγάλο, βαθμό. Άρα και τα προτεινόμενα αναπτυξιακά κίνητρα για το κέντρο της Αθήνας ακόμη και αν βρεθούν οι πόροι να υλοποιηθούν θα πέσουν στο κενό, καθώς δεν θα υπάρχουν και πολλοί που να ενδιαφέρονται και να μπορούν να τα αξιοποιήσουν.

Και αφού δεν φαίνονται να υπάρχουν πουθενά προοπτικές ανάπτυξης και νέων επενδύσεων αυτό που μας μένει από τις προτάσεις για το κέντρο και τα προβλήματα που του αναγνωρίζονται είναι μάλλον η καταστολή. Παρά τον δευτερεύοντα ρόλο που φαίνεται αυτή να έχει με μια πρώτη ματιά, καθώς σε μια τυπική διαδικασία gentrification απλά προετοιμάζει το έδαφος για ασφαλείς επενδύσεις, στη σημερινή συγκυρία μοιάζει να αποκτά κεντρική θέση στην προσπάθεια οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων από την πλευρά του κράτους και του κεφαλαίου. Και όντως, είναι ολοφάνερο, πως η μόνη συνεπής κρατική πολιτική στο κέντρο της πρωτεύουσας είναι η διαρκής ένταση και εξάπλωση της καταστολής. Στόχο της οποίας αποτελούν κατά βάση οι μετανάστες και οι διαδηλωτές. Νομίζουμε ότι είναι φανερό λοιπόν πώς αυτό που συμβαίνει στην Αθήνα

δεν είναι gentrification. Δεν πρόκειται να αλλάξει η κοινωνική σύνθεση των περιοχών του κέντρου απλούστατα διότι η μεσαία τάξη δεν μπορεί πλέον να κινήσει μια τέτοια διαδικασία. Αυτό που φαίνεται να γίνεται είναι μια προσπάθεια διαχείρισης των κοινωνικών διαδικασιών με όρους καταστολής.

Αυτή η άποψη τεκμηριώνεται επιπλέον από την συστηματική διαπλοκή του λόγου για την πόλη με το λόγο για τη δημόσια τάξη. Τα προβλήματα της πόλης μετατρέπονται σε προβλήματα δημόσιας τάξης. Ενώ η αναντιστοιχία ανάμεσα στην ποικιλία διαδικασιών γύρω από το gentrification στις διάφορες περιοχές της Αθήνας και την ενότητα του κυρίαρχου λόγου γύρω από αυτές, μας δείχνει πως το θέμα είναι αλλού. Ο λόγος περί υποβάθμισης-αστυνομικής λύσης δεν προετοιμάζει το έδαφος για το gentrification -όχι μόνο τουλάχιστον- αλλά κάνει κάτι πολύ σημαντικότερο. Αποκρύπτει τις πραγματικές αιτίες της υποβάθμισης και των προβλημάτων, δηλαδή, τη φτώχεια, τον αποκλεισμό, το ρατσισμό και εν τέλει όλο το πλέγμα των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας και κυριαρχίας, αντιμετωπίζοντάς τα σαν προβλήματα δημόσιας τάξης.

Το ότι το κέντρο της Αθήνας έχει γίνει εμβληματικό ως προς τη σημασία του στην κεντρική πολιτική σκηνή σήμερα έχει αυτό το νόημα: Η ενσωμάτωση της εργατικής τάξης θα γίνεται κυρίαρχα με όρους καταστολής· η πόλη σαν κοινωνικός χώρος της παραγωγής και της αναπαραγωγής, σαν ο χώρος που εκδηλώνονται οι αντιφάσεις και τα προβλήματα, θα είναι το πεδίο αυτής της καταστολής και αυτές οι αντιφάσεις και τα προβλήματα θα βαφτίζονται ως αιτίες της. Ενόσω ο κυρίαρχος λόγος εργάζεται για την ιδεολογική εμπέδωση των παραπάνω, η καταστολή αποτελεί ήδη μια υλικότατη πραγματικότητα.

Το καθεστώς εκτάκτου ανάγκης που εγκαθιδρύθηκε αρχικά στην περιοχή γύρω από την Ομόνοια έχει ήδη απλωθεί. Περιοχές ολόκληρες τίθενται εκτός νόμου ώστε το κράτος να εμφανίζεται σαν να πρέπει να βγει και αυτό εκτός νόμου για να τις επαναφέρει και να τις κανονικοποιήσει. Αυτό που κάνει, όμως, είναι να διευρύνει συνεχώς την «εκτός νόμου» επικράτεια. Η «λύση» για το κέντρο της Αθήνας θα είναι η λύση για όλη την επικράτεια. Η αρχική άγρια επίθεση στους μετανάστες αποτελεί χτύπημα στο πιο αδύναμο κομμάτι της εργατικής τάξης και ταυτόχρονη διαχείρισή του. Η επίθεση φυσικά και δε θα σταματήσει σε αυτούς, αλλά στοχεύει στην «αστυνομική» διαχείριση της εργασίας όλης της κοινωνίας.

*

Σε όλη την περίοδο της καπιταλιστικής αστικοποίησης, οι αντιφάσεις της διαδικασίας οδηγούν σε κρίσεις και σε κινήματα τα οποία σε περιπτώσεις μπορεί να είναι τόσο μεγάλα όσο η παρισινή Κομμούνα ή το '68 και τα οποία αμφισβητούν το σύνολο των καπιταλιστικών σχέσεων, διεκδικώντας ρητά ή άρρητα το δικαίωμα στην πόλη. Σήμερα, δεν φαίνεται να υπάρχει κάτι αντίστοιχο. Αυτό δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση πως κινήματα γύρω από το πώς πρέπει να χρησιμοποιείται ή να αναπτύσσεται η πόλη και ο χώρος έχουν πάψει να υπάρχουν. Το αντίθετο μάλιστα. Τα κινήματα αυτά έχουν γίνει περισσότερα από ποτέ, εξαπλώνονται σε παγκόσμια κλίμακα και εμπλέκουν ένα πλήθος υποκειμένων με τεράστιο εύρος, από ευρωπαίους μεσοαστούς μέχρι καταληψίες γης σε παραγκουπόλεις τριτοκοσμικών μητροπόλεων και υπό έξωση κινέζους εργάτες. Βασικό χαρακτηριστικό τους ως σήμερα παραμένει η τοπικότητα με όλα τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που αυτό μπορεί να έχει. Ενώ, όπως είδαμε προηγουμένως, οι διαδικασίες αστικοποίησης έχουν γίνει παγκόσμιες μέσω της δυνατότητας να διοχετεύονται ταχύτατα κεφάλαια σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη δημιουργούνται ευκαιρίες κεφαλαιακής αξιοποίησης, οι τοπικές κοινωνίες που υφίστανται τις συνέπειες των κύκλων επένδυσης – αποεπένδυσης και αντιδρούν σε αυτές, παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αποκομμένες μεταξύ τους. Αυτή η αδυναμία κυκλοφορίας, επικοινωνίας και συντονισμού των αγώνων αποτελεί ένα βασικό μειονέκτημα απέναντι στην υπερκινητικότητα του Κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, σε πολλές περιπτώσεις φαντάζει δύσκολη η συνειδητοποίηση από μεριάς των αγωνιζόμενων της αιτιακής σχέσης ανάμεσα στις καπιταλιστικές σχέσεις και στα συγκεκριμένα αποτελέσματα που αντιμετωπίζουν στον τόπο και την καθημερινότητά τους.

Στις ελληνικές πόλεις και με αυξημένη συχνότητα και ένταση μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη εμφανίζονται κινήσεις επαναδιεκδίκησης του χώρου, κινήσεις που προσπαθούν να αμφισβητήσουν πρακτικά και στο πεδίο της καθημερινότητας τους σχεδιασμούς του Κεφαλαίου. Είτε πρόκειται για καταλήψεις εγκαταλελειμμένων κτιρίων, είτε για την προστασία πλατειών ενάντια στην αξιοποίησή τους, είτε για συνελύσεις και στέκια γειτονιάς, είτε ακόμα για την υπεράσπιση του τόπου όπως στην Κερατέα και τη Χαλκιδική, το επίδικο είναι ουσιαστικά το ίδιο παρά τις κατά τόπους διαφορές. Διεκδίκηση του δικαιώματος τόσο να εμποδίζεται η ανάπτυξη του κεφαλαίου σε βάρος των τοπικών κοινωνιών όσο και του δικαιώματος σε μια άλλη καθημερινότητα που να αντιτίθεται στις

προσταγές και τις πειθαρχήσεις του Κεφαλαίου. Τελικά του δικαιώματος στην πόλη. Του δικαιώματος σε μια άλλη ζωή. Παρ' όλα αυτά, όλες αυτές οι αρνήσεις παραμένουν σε σημαντικό βαθμό αποκομμένες η μία από την άλλη και φυσικά βρίσκονται μακριά από το να μπορούν να αντιπαρατεθούν με αξιώσεις με τις καπιταλιστικές σχέσεις.

Από τη στιγμή που η κατασκευή και η ανακατασκευή των πόλεων αποτελεί αξιοποίηση του πλεονάσματος δηλαδή της υπεραξίας που αντλείται μέσω της εκμετάλλευσης της εργασίας, η σύνδεση των κινήματων πόλης με τους ταξικούς αγώνες είναι κρίσιμης σημασίας. Αντίστροφα, κάθε εργατικός ταξικός αγώνας που θέλει να είναι επιτυχημένος πρέπει να έχει καλά ριζωμένα εδαφικά ερείσματα, σύνδεση με τα δίκτυα των γειτονιών και υποστήριξη από αυτά. Η σύνδεση δεν είναι αυτονόητη και δεν φαίνεται να έχει γίνει αντιληπτή η αναγκαιότητά της από διάφορες εκδοχές του ανταγωνιστικού κινήματος. Η κυρίαρχη αντίληψη μέσα στο κίνημα είναι πως ο πολιτικός αγώνας εξελίσσεται σε μια αφηρημένη σφαίρα ή «στη μύτη μιας καρφίτσας» όπως λένε οι γεωγράφοι. Ακόμη παραπέρα, αναγκαίο είναι το ξεπέρασμα, από τους αγώνες, των τοπικών συνόρων και η επικοινωνία / κυκλοφορία / συντονισμός των αγώνων παγκόσμια.

Φυσικά, δεν έχουμε απάντηση για το πώς είναι δυνατό να έρθει σε πέρας αυτό το δύσκολο εγχείρημα. Δεν είναι δουλειά μας άλλωστε, και ούτε πιστεύουμε ότι οι λύσεις σε τέτοια προβλήματα φυτρώνουν στο κεφάλι κάποιου ανθρώπου. Η άρθρωση των αγώνων στους χώρους εργασίας με τους αγώνες στους χώρους της καθημερινής ζωής και των τοπικών αγώνων σε παγκόσμια κλίμακα είναι πρόβλημα που θα λυθεί από την ίδια την πρακτική δραστηριότητα των κινήματων, αφού βέβαια έχουν αναγνωρίσει αυτή την άρθρωση ως στόχο τους. Τέλος, μια τέτοιου τύπου άρθρωση δίνει μία επιπλέον εγγύηση ότι οποιαδήποτε επαναστατική διαδικασία δεν θα αρκестεί σε τίποτα λιγότερο από το να αλλάξει την ίδια τη ζωή πάνω στη βάση των επιθυμιών και των αναγκών των απελευθερωμένων ανθρώπων._

κομπρεσέρ / απρίλης 2013

ΚΟΜΠΡΕΣΕΡ

περιοδικό για την πόλη και το χώρο

